

Ivo Donadini

SPLIT U GODINAMA OSNUTKA I DJELOVANJA COSMIJEVA SJEMENIŠTA

UDK 230.2 (497.13 Split): 949.713

Izvorni znanstveni članak

Primljeno 20. IX. 1990.

Ivo Donadini

58000 Split YU

Prvoboraca 83/IV

U svom članku, napisanom u povodu 290. obljetnice osnutka Cosmijeva sjemeništa odnosno kontinuiranog, vremenski neprekinutog klasičnog obrazovanja u Splitu, autor nastoji makroprocesima na širem povijesnom poprištu objasniti duboke strukturalne i političke promjene u ondašnjoj Dalmaciji i Splitu, koje su se na svoj način između otaloga odrazile i na organizaciju i djelovanje novoosnovane sjemenišne gimnazije. To se u prvom redu odnosi na sve veće značenje i ulogu hrvatskog jezika. Uloga nadbiskupa Cosmija bila je pri tome od posebne važnosti.

Osnutak splitskog sjemeništa, iz kojega se postupnim prilagođavanjem zahtjevima vremena iznjedrila kasnije klasična gimnazija, vraća nas u daleko, davno već zaboravljeno doba mletačko-turskih ratova na razmeđu sedamnaestog i osamnaestog stoljeća. Po svojim posljedicama bila je to bez sumnje jedna od najznačajnijih prekretnica naše povijesti. Veliki, po svom intenzitetu značajni događaji i procesi na širem povijesnom poprištu uvjetovali su i izazvali tada duboke promjene i na ovoj našoj maloj i perifernoj splitskoj sceni.

Pobjedama mletačkog oružja, najprije u kandijskom (1645-1669) pa zatim morejskom ratu (1684-1699), dobrim dijelom postignutima zahvaljujući velikom doprinosu naše krvi, područje se mletačke Dalmacije znatno proširuje, da bi se mirom u Požarevcu, zaključenim 1718. nakon trećeg tzv. bečkog rata, konačna linija razgraničenja prema Turskoj pomakla duboko u unutrašnjost i povukla zapravo na današnje granice Dalmacije prema Bosni i Hercegovini. Postupnim povlačenjem Turske otvara se proces konačnog silaska s naše povijesne scene glavnih sila koje su, određujući kroz razdoblje od punih pet stoljeća putove naše povijesti, u međusobnom antagonizmu stvorile i održavale

sistem organizirane podijeljenosti hrvatskih zemalja. Već krajem 18. stoljeća prva je na redu bila Mletačka Republika (1797), da bi za njom povijesnom sudbinom povezana nestala Turska (1878-1908) i odmah zatim s povijesne pozornice iščezla i Austro-Ugarska (1918). Politička karta naših krajeva mijenja se u skladu s time ciklički, gotovo u pravilnim vremenskim razmacima svakog stoljeća kroz ovih tristo godina koliko nas dijeli od osnutka sjemeništa.

Ne smije se zaboraviti pri tome da je hrvatstvo, s obzirom na tragičnu rascjepkanost svojih zemalja "raskoljenih tada na tri crkve i na pet država",¹⁾ bilo u to vrijeme na najnižoj točki svoje povijesti. Nije čudo zbog toga što se Marsigli, povjerenik austrijske komisije za razgraničenje prema Turskoj, nikako ne uspijeva snaći "in diesem so konfusen kroatischen Labirynt".²⁾ To nije spriječilo međutim Vitezovića, njegova suradnika u komisiji, da u svojoj "Croatia rediviva" (1700) vizionarski nasluti kako će se - nakon što se turska plima konačno povuče s našeg područja, klupko hrvatskog labirinta rasplesti samo od sebe. Vjerovao je naime da će u tom slučaju same od sebe izbiti na površinu sve bivše "partes disjectae" i ujediniti se u jedinstvenu državno-pravnu i etničku cjelinu. Iako se silaskom s povijesne scene ne samo Turske nego i ostalih determinanti naše povijesti putovi integracije raskomadanih ostataka nacionalnog teritorija postupno otvaraju, klupko se ukletog hrvatskog labirinta nije uza sve to razmrsilo. Naprotiv, ono se nepunih 150 godina nakon Vitezovićeve fantazmagorijske vizije počelo ponovno zaplirati, sada u suprotnom pravcu. Jer, ne samo što bivše "partes disjectae" zbog raslojavanja i preslojavanja stanovništva izazvanog dugotrajnim ratovima i selidbama više ne predstavljaju etnički potpuno čista područja nego se i samo "hrvatsko pitanje" ponovno zapliće ulazeći u sklop austrijskih aspiracija na Balkanu. Otvorena mogućnost nacionalne integracije pokušava se zbog toga realizirati u širokim formulama Gajeva ilirstva ili Strosmajerova južno-slavenstva odnosno u njima suprotstavljenom Starčevićovom hrvatstvu, dakle u formulama koje još i danas traže svoje rješenje.

U svakom slučaju previše je to promjena bilo bez sumnje i za grad poput Splita, koji je zahvaljujući svojoj 1700 godina dugoj povijesti imao prilike često puta gledati "kako mru kraljevstva i nestaju cesarstva". Ostaje činjenica međutim da uza sve te tako česte mijene i smjene državno-političkih i ideoloških sistema nije bio prekinut kontinuitet u sjemeništu zasnovanog klasičnog obratovanja, koje se eto, svim nedaćama usprkos, uspjelo sačuvati sve do danas. Na svu sreću, Muze su u ovom slučaju bile jače!

Godine osnutka i prvog djelovanja Cosmijeva sjemeništa bile su zapravo predahom u drugom periodu mletačko-turskih ratova. U ovim ratovima i osobito u brojnim, ratom izazvanim migracijama stanovništva dobrim dijelom pravoslavne vjere koje je u velikim masama tada iz Bosne prelazilo u Dalmaciju te u ekonomskom uništavanju cijelih teritorija leže začeci mnogih antagonizama i sukoba koji traju sve do naših dana.³⁾ Kandijski, kao prvi od ova tri rata, bio je najduži, po svojim pustošenjima i razaranjima u cijeloj Dalmaciji najstrašniji

a po posljedicama najznačajniji. Bore su se tada vodile na najužem splitskom području, čak pod samim zidinama grada a ratnim su razaranjima bila opustošena splitska predgrađa i polja u najbližoj okolici.^{3a)}

Za Split i njegov razvoj ovi su ratovi bili od presudne važnosti. Jer, ne samo što se grad time konačno oslobađa višestoljetne ugroženosti i izravnog turskog pritiska, on se proširenjem granica pokrajine usko povezuje sa znatno širim zaleđem, postaje njegovim sastavnim dijelom, s njime zajedno živi i dijeli zajedničku sudbinu. Osim toga, valovi selidbenih strujanja zahvaćaju u velikim masama u nekoliko navrata i najbližu splitsku okolicu (Klis, Vranjic, Strožanac, Kamen).⁴⁾

Sve su to bili mahom doseljenici hrvatske narodnosti štokavskog narječja, koje se održalo živim još i danas u govoru njihovih potomaka, stanovnika tog dijela šireg gradskog područja.

Kontinentalna komponenta u geopolitičkom položaju i nacionalnom biću Splita preuzima time sve veću prevagu. Izgleda paradoksalno: što se više otvara i u životu ostvaruje proces naše nacionalne integracije, utjecaji s kontinenta, Balkana i uopće s Istoka sve su jači, dublji i intenzivniji. Na kraju, postaju i dominantnima. Ne smije se zaboraviti međutim da odvajanjem od Venecije ostajemo i dalje dio Mediterana i Europe. Ne samo geopolitički, nego i duhovno, što ostaje jednom od naših bitnih povijesnih odrednica. Jučer i danas.

Bilo kako mu drago, Split se zahvaljujući upravo ovim promjenama gotovo odjednom našao u širokom, granicama nerazdvojenom okruženju etnički čistog hrvatskog elementa.

U samom gradu međutim stanovništvo je prema posebnoj, za Split karakterističnoj strukturiranosti urbanog tkiva, razdvojenog čvrstom barijerom gradskih bedema, bilo podijeljeno na dva dijela: na dio unutar gradskih zidina, dakle na staru jezgru, u kojoj je stanovalo građanstvo (plemići i pučani), te na dio u predgrađima.

U gradskoj jezgri, zahvaljujući višestoljetnim utjecajima sa susjednog poluotoka, talijanski jezik zadržava i dalje ulogu jezika kulture, administracije i društvene komunikacije unutar vladajućeg građanskog sloja. Taj tanki, površinski sloj daje ton gradskom životu, iako je pretežni dio stanovnika hrvatski.

S vanjske strane gradskih bedema, u varošima, živjeli su mahom težaci koji su u kolonatskom odnosu obrađivali zemlje splitskih plemića pa i pučana. Za

Stjepan Cosmi

razliku od građana u gradskoj jezgri stanovnici u predgrađima nisu pripadali gradskoj organizaciji, nisu bili članovi splitske komune pa i nisu imali skoro nikakvih prava.⁵⁾ Po svom stvarnom statusu bili su to dakle stanovnici ali ne i građani Splita. Ovaj se je dio stanovništva doselio u Split još prije 17. stoljeća, najvećim dijelom iz Poljica, dakle iz čisto hrvatskih krajeva ali iz štokavsko-čakavskih govornih sredina. S obzirom na svoj veliki broj oni daju etnički i lingvistički pečat splitskim varošima,⁶⁾ što će se postupno odraziti i na ostali dio grada.

Prema tome, splitska šira gradska aglomeracija predstavlja tada jasno izražen umješavinu jezičnih sustava⁷⁾ s čakavštinom kao dominantnim govorom u užem gradskom području i štokavštinom u pojedinim dijelovima njegove neposredne okolice.

Stanovanje u predgrađima pod uvjetima stroge izoliranosti bilo je uzrokom opće i osobito, kulturne zaostalosti njihovih stanovnika. S druge strane, zahvaljujući upravo ovoj društvenoj izoliranosti stanovnici su predgrađa uspjeli sačuvati svoje autohtone etnolingvističke osobine i folklorne tradicije.⁸⁾ Ovakav stoljećima dugi suživot u dijalektičkom odnosu međusobno suprotstavljenog građanskog i težačkog stanovništva daje poseban biljeg Splitu, što dolazi do izražaja u svim manifestacijama njegova društvenog života i ostaje živim gotovo sve do naših dana. Bit će potrebno čitavo jedno stoljeće pa i znatno više da pod utjecajem postupne demokratizacije javnog života osobito za vrijeme narodnog preporoda i razvoja grada u drugoj polovini 19. stoljeća dođe do postupnog spajanja i unutrašnjeg prožimanja ovih dvaju društvenih elemenata. U svakom slučaju, za ovaj dio stanovništva u predgrađima ostaje zatvorenom gotovo svaka mogućnost školovanja u tada otvorenom sjemeništu. To vrijedi nažalost i za obrazovanje u novoj, sekulariziranoj klasičnoj gimnaziji u 19. stoljeću, kada vrlo malen broj djece iz splitskih težačkih obitelji prima klasičnu i humanističku naobrazbu.

Društvena podvojenost građanskog i težačkog dijela stanovništva bila je između ostalog uvjetovana, kako je već rečeno, i fizičkom barijerom gradskih bedema. U drugoj polovini 17. stoljeća, za vrijeme kandijskog rata, ova je barijera bila znatno pojačana. Tada je naime oko čitavog grada bio izgrađen široki prsten novih bastionskih utvrda (1668). To je bio u stvari golemi, poslije Dioklecijana valjda najveći građevinsko-urbanistički pothvat, za čije je ostvarenje bilo potrebno osim franjevačkog samostana na obali srušiti i staru crkvu sv. Križa zajedno s oko 140 težačkih kuća u Velom varošu. Split postaje time jednim od najjačih mletačkih utvrđenja u Dalmaciji ("città murata").⁹⁾ Ironijom povijesti to se provodi u djelo čak 20 godina nakon oslobođenja Klisa (1648), dakle u času kada prestaje svaka opasnost od neposrednih turskih napada, tako da novi bedemi nisu nikada ni poslužili svojoj izvornoj namjeni. I tako, u barokom inače siromašnom Splitu, bedemi postaju najznačajnijom "baroknom građevinom"!

Prvi ih kao fortifikacijski zastarjele počinje iz urbanističkih razloga rušiti maršal Marmont na njihovoj zapadnoj strani (1807), za vrijeme kratkotrajne francuske uprave. Tako je to ostalo sve do 1845, kada je Split posebnom carskom odlukom bio proglašen slobodnim gradom, što je omogućilo postupno rušenje baroknih utvrda¹⁰⁾ i na njihovoj istočnoj pa i sjevernoj strani. U svom postupnom širenju Split na taj način počinje prelaziti granice bivših bedema pa je i ta činjenica u času sve bržeg razvoja pridonijela bez sumnje bržem amalgamiranju građanskog i težačkog dijela grada.

Kada je 25. ožujka 1700. splitski nadbiskup Stjepan Cosmi¹¹⁾ otvorio u Splitu sjemenište, učinio je to u prvom redu i zbog toga da - iako s nemalim zakašnjenjem udovolji time jednoj općoj crkvenoj obvezi zasnovanoj još na zaključcima i za njega dalekog Tridentskog koncila (1579).¹²⁾ Prema toj odluci naime, donesenoj u duhu tada vladajuće protureformacije, svakoj je katedralnoj crkvi bilo preporučeno da u svrhu promicanja crkveno-vjerske obnove¹³⁾ i odgovarajućeg odgoja svećeničkog pomlatka na svom području osnuje sjemenište. U smislu ove odluke u Dalmaciji su se trebala otvoriti dva takva kolegija, jedan u Zadru a drugi u Splitu. Velike epidemije kuge u prvoj četvrti 17. stoljeća i neprestana turska opasnost koja je prijetila gradu osobito za vrijeme kandijskog rata bili su razlogom da se ova zamisao već ranije nije mogla provesti u djelo.¹⁴⁾

Sami trenutak osnutka, rad i organizacija sjemeništa bili su bez sumnje određeni i razlozima zasnovanim na novim, bitno promijenjenim prilikama u Splitu i oko njega. U prvom redu, zaključenjem mira s Turcima (1699. u Sr. Karlovcima), zatim proširenjem granica pokrajine koje su pomaknute razmjerno daleko od Splita i na kraju dolaskom velikog broja novih doseljenika u neposrednu okolicu Splita čime je bio znatno povećan broj vjernika hrvatskog jezika. Dosljedno tome, hrvatski jezik postaje sasvim prirodno neophodno potrebnim sredstvom ne samo pastorala nego i općeg komuniciranja sa stanovništvom. Na taj način, potreba za odgovarajućim, novim prilikama prilagođenim obrazovanjem svećenstva nametnula se sama od sebe.

Uloga nadbiskupa Cosmija¹⁵⁾ bila je pri tome od odlučnog i višestrukog značenja. Po rođenju Talijan, za vrijeme mletačke uprave tako je to moralo biti, Cosmi je bio čovjek otvorena uma i široka srca, neobično savjestan i poznat po svojoj čestitosti i naklonosti prema običnom puku. Zahvaljujući ozbiljnom pristupu, izvanredno savjesnim i dugotrajnim pripremama uspio je odmah u početku postaviti na čvrte temelje organizaciju novog sjemeništa, koje ubrzo postaje jednim od "duhovnih središta" ondašnje Dalmacije.¹⁶⁾ Kakav je to i koliki uspjeh bio može se shvatiti i u potpunosti ocijeniti tek onda ako se uzme u obzir da je Split, izmučen dugotrajnim ratovanjima i čestim epidemijama kuge bio tada jedan od zapuštenih i oronulih gradića pod mletačkom upravom.

Kao jedina škola općeg obrazovanja sjemenište je od samog početka osim za svećeničke kandidate bilo otvoreno i za svjetovnjake, vanjske đake, djecu iz plemićkih i građanskih obitelji ne samo iz Splita nego i iz ostalih dalmatinskih

gradova. Značajno je pri tome da je njihov broj gotovo uvijek bio veći od broja pitomaca klerika.¹⁷⁾ Mnogi od njih istakli su se kasnije na raznim područjima javnog života (Foscolo, Baiamonti i dr.).

Posebna i za nas danas bez sumnje jedna od najvažnijih zasluga Cosmijevih sastoji se u činjenici što je odmah u početku kao Talijan koji nije znao i možda baš zbog toga što nije znao hrvatski uvidio svu važnost i ulogu hrvatskog jezika¹⁸⁾ ne samo u nastavi sjemeništa nego i općenito u društvu. Bio je osim toga svjestan činjenice da se velik dio klerika služi samo hrvatskim jezikom i da je zbog pomanjkanja knjiga na niskom stupnju obrazovanja. Potaknut svim tim razlozima dao je tiskati glagoljski misal (1702), u nastavi novog sjemeništa uveo je obvezne vježbe u propovijedanju i na hrvatskom jeziku, zajedno s ostalima sudjelovao je u osnivanju prve hrvatske akademije u Splitu, osnovane pod imenom "Slovinske akademije" s ciljem da se može "bolje uzgojiti i liplje urešiti ovi jezik slovinski". I što je najvažnije, na njegov je osobni poticaj otac Ardelio della Bella sastavio "Ilirsku gramatiku" i rječnik, koji su bili objavljeni tek 1728, dakle dvadeset godina poslije Cosmijeve smrti.¹⁹⁾

Svojim radom obilježio je bez sumnje čitavo jedno razdoblje u inače teškom razdoblju povijesti Splita i ostavio značajan trag za sobom. Nije bez razloga stoga što je nekoliko godina poslije drugog svjetskog rata njegovim imenom obilježena jedna ulica, ranija Domaldova, koja prolazi uz zgradu po njemu osnovanog sjemeništa. Po onome što je za Split učinio zaslužio je bez sumnje i neštoviše.

Tih se godina očito, a bilo je to sredinom i u drugoj polovini osamnaestog stoljeća, hrvatstvo počinje pomalo pridizati, tim više što se u to vrijeme iz šireg gravitacionog područja Splita, što je također indikativno, javljaju i Grabovac i Kačić. Svojim djelima postavljaju oni temelje duhovnoj koheziji naroda i utiru put jezičnoj i nacionalnoj integraciji, pa se s razlogom smatraju pretečama narodnog preporoda. Suvišno je isticati pri tome da se pod utjecajem tada općenito prihvaćene terminologije (Farlati, B. Kašić, Mikalja i dr.) uz staro slovinsko i hrvatsko ime sve više pojavljuje i ime ilirsko. Tim se nazivom među ostalima služio i sam nadbiskup Cosmi. Potpuno je jasno međutim da pridjevi hrvatski, slovinski i ilirski već tada djeluju kao sinonimi.

Kakve su u tom pogledu vladale tada prilike u Splitu najbolje opisuje sam Ante Kuzmanić, rođeni Splicićanin (1807), koji je kako to sam ističe već od samog djetinjstva bio povezan s hrvatskim jezikom i knjigom. U svom životopisu ističe naime kako mu otac "verlo lipo hervatski govoraše, Kačića u kući štijaše i nabožne hervatske pisme pivaše u cerkvi . . ." ²⁰⁾ Jedino tako moguće je shvatiti činjenicu da su se već u prvim desetljećima 19. stoljeća, u fazi najintenzivnije talijanizacije Dalmacije (najprije Francuzi - Dandolo, pa zatim Austrija), u novoj splitskoj državnoj gimnaziji - u kojoj se je nastava održavala na talijanskom jeziku, uspjele formirati čitave generacije mlade inteligencije koje su već sredinom stoljeća postale nosiocima narodnog preporoda (A. Kuzmanić, M. Pavlinović, N. Nodilo, L. Botić i dr.).

Nepunih sto godina nakon osnutka Cosmijeva sjemeništa, dakle krajem 18. stoljeća, pada Mletačka Republika (1797). Time se i opet jednom otvara jedna nova stranica povijesti Splita, započinje u stvari austrijsko razdoblje koje će s kratkim prekidom za vrijeme francuske uprave (1806-1814) ispuniti čitavo 19. i početak 20. stoljeća.

Prijelaz u novo stoljeće predstavlja za Split jedno od jasnijih perioda njegove povijesti: čitav je život u gradu bio obilježen tada općom apatijom, siromaštvom i gubitkom svake autonomije.²¹⁾ Za razliku od općih, ovako crno obojenih prilika sjemenište je u to doba svojom stoljetnom djelatnošću već potpuno afirmirana školska i odgojna ustanova. Po općem sudu bila je to jedina svijetla točka u sveopćoj bijedi, jedino mjesto zapravo gdje se još uvijek radilo!²²⁾ To je očito bilo i razlogom da ga s jedne strane Francuzi nisu uopće dirali a s druge, da se bez posebnih poteškoća mogla provesti u djelo odluka austrijskih vlasti od 30. 10. 1817. kojom je stara sjemenišna gimnazija bila pretvorena u državnu.²³⁾

Od tada nova državna klasična gimnazija djeluje, s većim ili manjim promjenama, sve do naših dana. Drugim riječima to znači da se humanističko obrazovanje u Splitu, zasnovano na čvrstim temeljima Cosmijeva sjemeništa, odvija u okviru klasične gimnazije u neprekinutom vremenskom kontinuitetu već punih 290 godina. Činjenica je to koja s jedne strane predstavlja bez sumnje punu potvrdu i provjeru njezine vrijednosti, kao jedne od najstarijih i najuglednijih humanističkih škola u Hrvatskoj, a s druge siguran zalog njezine budućnosti zasnovane na tako bogatoj odgojnoj i obrazovnoj tradiciji.

BILJEŠKE:

- 1) Miroslav Krleža, O patru dominikancu Jurju Križaniću, Eseji III, Sv. 20 sabranih djela, Zagreb 1963, str. 65-66.
- 2) Mihovil Kombat, Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda, Zagreb 1945, str. 272.
- 3) Franjo Difnik, Povijest kandijskog rata u Dalmaciji, preveo i predgovor napisao dr. Duško Kečkemet, Split 1986, predgovor str. 50.
Grga Novak, Povijest Splita II, Split 1961, str. 148-156.
Mile Bogović, Katolička crkva i pravoslavlje u Dalmaciji za vrijeme mletačke vladavine, Zagreb 1982, str. 7-13.
- 3a) Slavko Kovačić, Splitski nadbiskup Stjepan Cosmi, Paštrićev suvremenik i prijatelj, Ivan Paštrić (1636-1708) život, djelo i suvremenici, Zbornik radova, Split 1988, str. 109.
- 4) Mile Bogović, nav. dj. str. 107.
- 5) Grga Novak, nav. dj. str. 227, 239, 466.
- 6) Radovan Vidović, Splitski govor tokom stoljeća, Sl. Dalmacija Split 21. 10. 1978., str. 8.
- 7) Radovan Vidović, Splitska suvremena diglosija, Slob. Dalmacija, Split, 6. 12. 1980.
- 8) Radovan Vidović, Splitski govor. . .
- 9) Stanko Piplović, Eklekticizam i secesija u urbanističkom razvitku Splita, Peristil 31-32 Zagreb 1988/89, str. 97.
- 10) Stanko Piplović, nav. dj. str. 97.
- 11) Ivan Ostojić, Nadbiskupsko sjemenište u Splitu (1700-1970), Split 1971, str. 19.
Grga Novak, nav. dj. str. 299.
Slavko Kovačić, nav. dj. str. 107.
- 12) Grga Novak, nav. dj. str. 297.

- 13) Slavko Kovačić, nav. dj. str. 111.
 14) Grga Novak, nav. dj. str. 297.
 15) Ivan Ostojić, nav. dj. 12, 13. Slavko Kovačić, nav. dj. str. 110, Grga Novak, nav. dj. str. 347.
 Nadbiskup Stjepan Cosmi rođen je u Mlecima 1629, imenovan za splitskog nadbiskupa 1678, umro u Splitu 1707, gdje je i pokopan u katedrali sv. Duje.
 16) Grga Novak, Prošlost Dalmacije II, Zagreb 1944, str. 256.
 17) Ivan Ostojić, nav. dj. str. 20, 24.
 18) Slavko Kovačić, nav. dj. str. 112.
 19) Grga Novak, Povijest Splita II, Split 1961, str. 331-333, 350.
 20) Zlatko Vince, Putovima hrvatskog književnog jezika, Zagreb 1978, str. 337.
 21) Grga Novak, Povijest Splita III, Split 1965, str. 88, 89.
 22) Grga Novak, nav. dj. str. 95.
 23) Grga Novak, nav. dj. str. 95. Ivan Ostojić, nav. dj. str. 45.

Ivo Donadini

"LA CITTÀ DI SPLIT NEGLI ANNI DI FONDAZIONE ED ATTIVITÀ DEL
 SEMINARIO DI COSMI"

Riassunto:

Nel suo articolo, scritto in occasione del 290. anniversario della fondazione del seminario di Cosmi, l'autore cerca anzitutto di rilevare i fondamentali macroprocessi storici di quell'epoca che non tardarono a causare grandi e profondi cambiamenti strutturali e politici anche sulla piccola e periferica scena di Split. Nel periodo di 300 anni che ci separano dalla fondazione del seminario scendono infatti dalla scena storica in intervalli ciclici, quasi regolari tutte e tre le forze determinanti della storia croata: prima di tutte sparisce Venezia per essere poi seguita dalla Turchia e poco dopo dallo stesso impero austro-ungarico.

Per quanto riguarda la Dalmazia qui compresa anche la città di Split furono le guerre veneto-turche, combattute a cavallo del 17. e 18. secolo, ad avere una importanza decisiva. Con queste guerre incomincia infatti il successivo e definitivo ripiegamento dell'impero ottomano dai nostri territori aprendo così il processo di integrazione nazionale. D'altra parte, nuovi acquisti territoriali e fortissime migrazioni causate dalle guerre ebbero per conseguenza un rilevante incremento demografico.

Di conseguenza, la lingua croata stava assumendo come mezzo di comunicazione un ruolo sempre più importante sia nella pastorale che nella vita sociale in generale. L'arcivescovo Cosmi, che il 25. 3. 1700 fondò il seminario, non tardò a ravvisarne tutta l'importanza. Fu per merito suo infatti che il croato veniva successivamente introdotto nell'insegnamento del seminario e nella liturgia. Non solo: grazie a lui furono dati alla stampa i libri liturgici glagolitici come pure la grammatica e il vocabolario croati.

Dopo la caduta di Venezia il seminario di Cosmi, affermatosi nel frattempo per serietà di insegnamento, fu trasformato nel 1817 dalle autorità austriache in ginnasio classico di stato. E' da quel tempo che il nuovo ginnasio continua a svolgere ininterrottamente la propria attività scolastica fino ai nostri giorni.